

ประสบการณ์การสอนแบบธรรมชาติ

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พูลศักดิ์ โกษิยาภรณ์

ครุศาสตร์ถือเป็นศาสตร์ของครูที่สำคัญมากแต่ยากที่จะเข้าถึงหากไม่ได้ลงกระทำด้วยตนเอง เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับร่างกายและจิตใจ และตรงที่จิตใจนี้แหละที่ไม่ค่อยได้รับการถ่ายทอดกันมากนัก เพราะการพัฒนาจิตใจเป็นเรื่องระยะยาวแต่การเรียนในห้องเรียนเป็นเรื่องระยะสั้น ประกอบกับการเชื่อมโยงระหว่างห้องเรียนหนึ่งไปสู่อีกห้องเรียนหนึ่งก็ไม่ค่อยพบนักในปัจจุบัน การถ่ายทอดประสบการณ์นี้คงจะช่วยบรรเทามือใหม่หัดขับได้ก้าวกระโดดและไม่เสียเวลาลองผิดลองถูกมากนัก จากประสบการณ์การสอนสิบปีที่ผ่านมาพอที่จะสรุปแนวคิดได้ดังนี้

อย่าสอนแต่คนเก่ง (ยอมรับความจริง)

ในปี พ.ศ.2546 ที่กระผมได้เริ่มทำการสอนเป็นปีแรก ช่วงนั้นเป็นยุคที่นักศึกษายังดูสอดคล้องกับแนวการสอนแบบบรรยายหน้าชั้นเรียน เรียกได้ว่ายังไม่ใช่กลุ่ม "child center" หรือกลุ่ม "เรียนยังไงก็ไม่สอบตก" และไม่เรียนยังไม่หัก ความรู้ที่ได้สะสมจึงถูกนำมาใช้สอนอย่างเต็มที่ แนวทางก็เป็นแบบสอนให้รู้จักคิดวิเคราะห์ จำแนกรูปแบบต่าง ๆ แนะนำเทคนิคการคำนวณ แล้วเน้นให้ฝึกคำนวณตามธรรมชาติของวิชานั้น ๆ การสอนก็มุ่งเน้นสังเกตเฉพาะกลุ่มเก่ง กลุ่มที่ไม่ตั้งใจเรียนเป็นเหมือนศัตรูที่ต้องกำจัดทิ้ง

เมื่อเวลาผ่านไปโดยเฉพาะช่วงที่เริ่มมีมหาวิทยาลัยใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู มีการยกเลิกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพวิศวกรรมให้กับวุฒิการศึกษาอื่น มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับมาตรฐานหลักสูตร พ.ศ.2548 (สกอ.) ช่วงนั้นเองเริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงของคุณภาพของนักศึกษาที่สอบเข้ามาได้ในทางที่อ่อนแอลง เมื่อทำการสอนจึงประสบกับปัญหาด้านคะแนนสอบ นักศึกษาขาดความตั้งใจในการทำการบ้านและทบทวนอ่านหนังสือด้วยตนเอง บางครั้งพบว่านักศึกษาไม่เคยเข้าหรือไม่รู้จักห้องสมุดเลย

บ่นไปก็เท่านั้น (ทำร้ายตนเอง)

ในช่วงที่ประสบปัญหา ก็พยายามบ่นให้กับอาจารย์อาวุโสหรืออาจารย์ท่านอื่น ๆ ด้วยหวังลึก ๆ ว่าอาจจะมีแสงสว่างช่วยให้เราได้ก้าวพ้นปัญหานี้ไปได้ แต่ผลลัพธ์กลับเป็นไปในทางตรงกันข้ามคือต่างคนต่างบ่นให้ฟังดูที่ท่าแล้วคงไม่มีประโยชน์ต่อไปกับการบ่นแน่นอน จากนั้นเองการบ่นจึงค่อย ๆ ยุติลง

เปลี่ยนบรรยากาศบ้าง (คอนเสิร์ต)

เมื่อหาคนช่วยในขณะนั้นไม่ได้ จึงเริ่มหันมาศึกษาแนวการสอนใหม่ ๆ โดยกลับมาตั้งต้นตรงที่การพิจารณาการสอนของตนเอง ทำให้นักขึ้นได้ว่าเราเคยสอนแบบสนุกสนานตามที่คณะครุศาสตร์ได้เคยสอนมาเปรียบเสมือนว่าการสอนนั้นเป็นคอนเสิร์ตใหญ่เน้นความประทับใจของผู้เรียน ไม่ใช่อารมณ์ (โกรธ) ในการสอน ขณะที่สอนก็มีความสุข เมื่อคิดได้เช่นนี้จึงเริ่มให้นักศึกษาใช้คอมพิวเตอร์ประกอบการเรียนเพื่อให้เป็นการเรียนลักษณะ active ตามธรรมชาติของเด็กช่าง เน้นความเข้าใจ จำแนกแยกแยะ และให้นักศึกษาได้สร้างประสบการณ์ของตนเอง นักศึกษาได้ใช้โปรแกรมจำลอง ทำการสร้างกราฟ และเขียนบรรยายผลลัพธ์ที่ได้ ในขณะนั้นเองจึงพบว่านักศึกษามีความสนุกกับการเรียนเพิ่มขึ้น ดูไม่ถูกกดดันมากเกินไป และกิจกรรมก็ไม่ได้ยากจนเกินไป จากนั้นจึงมอบหมายงานรายบุคคล ในช่วงที่ปรับเปลี่ยนปีแรก ๆ ผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษายังไม่เพิ่มขึ้นมากอย่างเห็นได้ชัด แต่ได้สอดแทรกวิธีการอื่น ๆ อยู่หลายปีต่อเนื่อง เช่น การนัดมาเรียนเพิ่มนอกเวลา การสอบเพื่อทบทวนความรู้ เป็นต้น

จัดเนื้อหาที่เป็นความต้องการต่ำสุด (คิดเป็น ทำเป็น)

ในปี พ.ศ.2549 ท่านอาจารย์ทรงชัย ดาศิริ ได้เสียชีวิตลงซึ่งท่านอาจารย์ทรงชัยเปรียบเสมือนเป็นที่เลี้ยงที่คอยให้คำปรึกษาแก่กระผมตั้งแต่ก่อนกระผมจะเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศจนกลับมาแล้วก็ได้สอนวิชาเดียวกับท่าน ในช่วงก่อนที่ท่านจะเสียชีวิต นักศึกษาภายใต้การดูแลของท่านหลายคนอยู่ในช่วงที่ต้องสอบซ่อมรอบที่ห้าหรือหก ท่านจึงฝากให้ผมสอบต่อ(คิดในใจ สอบอะไรกันนักหนา ตกตกไปเหอะ) ตอนนั้นเองผมแปลกใจมากกว่าทำไมท่านจึงทำการสอบหลายรอบมากจนถึงมากที่สุด จึงทำให้กระผมเริ่มฉุกคิดได้บ้าง ประกอบกับช่วงนั้นเองกระผมพบว่าเด็กนักศึกษาที่เรียนอ่อนกลับเป็นผู้มีน้ำใจแสดงความจำนงที่จะดูแลท่านอาจารย์ทรงชัยที่โรงพยาบาล แต่เด็กกลุ่มเก่งกลับไม่พบเห็นและในบางครั้งพบว่าเด็กเก่งบางคนจบไปแล้วไปรับจ้างทำโครงการ (ผิดจรรยาบรรณ) ให้นักศึกษาเสียอีก จึงทำให้กระผมเริ่มคิดระหว่าง “คนเก่งกับคนดี” คืออะไร จากจุดนี้จึงมีแนวคิดที่จะทำให้ทุกคนสามารถมีความรู้ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำให้ได้ ด้วยการออกแบบความรู้และทักษะขั้นต่ำซึ่งทุกคนจะต้องผ่านเกณฑ์นั้น ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถสอบซ่อมเสริมได้ตามความแตกต่างระหว่างผู้เรียน แต่ผู้ที่สอบรอบหลังจะมีเกณฑ์การสอบผ่านที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ และจากผลการทดสอบหลายครั้งที่ผ่านมาพบว่าผู้เรียนที่สอบรอบหลังสามารถทำได้ดี เช่น มีระดับคะแนนที่สูงกว่า 80% ทั้งนี้การสอบจะมีการปรับเปลี่ยนแต่วัตถุประสงค์การเรียนยังคงเดิม ที่สำคัญคือ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เรียนเป็นการยืนยันว่านักศึกษามี “การเรียนรู้ที่จะเรียน” ได้ดีจากเดิม

ตาบอดคำซ้ำ

มีช่วงหนึ่งได้มีโอกาสเห็นงานทางภาคอุตสาหกรรมโดยเฉพาะงานทางด้านการผลิตเครื่องจักรทำให้เห็นเทคโนโลยีที่ใช้กันในปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนไปจากที่เคยสัมผัสมา (เดิมสนใจเฉพาะแต่งานวิจัยบนหิ้ง) นอกจากนี้ได้มีโอกาสไปร่วมงานกับกลุ่มอาจารย์ของมหาวิทยาลัยอื่นและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของชาติ จึงทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของระบบ เส้นทางอาชีพของนักศึกษา การเชื่อมโยงภาคการศึกษาและภาคอุตสาหกรรม ความเชื่อมโยงของรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร จากเดิมที่เหมือนกับตาบอดคำซ้ำคือมองอะไรเฉพาะมุมมองของตนไม่มีโอกาสได้เห็นมุมมองของคนอื่น จึงเป็นที่มาของการปรับเนื้อหาการเรียนการสอนให้ตรงกับสภาพการนำไปใช้จริงมากขึ้น การสอนจึงเป็นสิ่งที่ไม่น่าเบื่อแต่น่าท้าทายตลอดเวลา

ครูก็เหมือนหมอ(หมอโรคจิต)

นอกจากการปรับระบบการเรียนการสอนดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จากประสบการณ์ก็ยังพบว่า นักศึกษาจำนวนมากหลุดจากระบบไป และหลายหลายครั้งหากมีการพูดคุยกับนักศึกษาเพื่อแก้ไขการ “เห็นผิด” ก็จะสามารถช่วยชีวิตเด็กคนหนึ่งให้สามารถประสบความสำเร็จทางการเรียนได้ ตัวอย่างเช่น เคยมีนักศึกษามาเล่าให้ฟังว่าวันแรกที่พบอาจารย์จากคณะหนึ่งเข้าสอนแล้วไม่พอใจนักศึกษาเรื่องการเตรียมอุปกรณ์ในห้องเรียนจึงทำการต่อว่านักศึกษาและกลุ่มหรือคณะสังกัดของนักศึกษาเปรียบเทียบกับนักศึกษาคณะอื่น ส่งผลให้นักศึกษาคนที่มาเล่าให้ฟังนี้เกลียดวิชาดังกล่าวจนไม่ได้ลงทะเบียนวิชานี้เป็นระยะเวลาหลายปี เมื่อนักศึกษาเล่าให้ฟังจึงทำให้คิดได้ว่า ในความคิดของเด็กหลายหลายครั้งไม่สามารถแยกแยะระหว่างผู้สอนกับวิชาที่จะเรียนได้ เด็กบางคนใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ และบางคนไม่เข้าใจหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของตนเอง นอกจากนี้ยังมีของเด็กที่มีความคิดและพฤติกรรมที่ต่างจากเด็กปกติอีกมากมาย หากครูสามารถเข้าถึงหรือเป็นที่ปรึกษาแก่ศิษย์ได้ ครูก็จะสามารถช่วยชีวิตเด็กด้วยการป้องกันหรือแก้ไขสิ่งผิดพลาดได้ ครูจึงมีความสำคัญเช่นเดียวกับจิตแพทย์เลยทีเดียว

แรงจูงใจสำคัญที่สุด (ฉันทิต ฉันทจึงเป็น)

ในคณะครุศาสตร์นี้ใคร ๆ ย่อมรู้จักคำว่า motivation เป็นอย่างดี ซึ่งที่มาของคำนี้ก็มาจากการวิจัยหรือการศึกษาของนักจิตวิทยามาแล้ว จากประสบการณ์การทำ “โครงการทุนเด็กเรียนฟรีมีงานทำ” จึงได้เห็นความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดว่า เด็กที่คิดว่าตนเองมีความสำคัญหรือมีเป้าหมายของชีวิต จะส่งผลต่อความตั้งใจในการศึกษาในทางที่ดีขึ้น ดังนั้นการ motivate นักศึกษาด้วยการให้เด็กได้เห็นอาชีพของตนเองในอนาคตที่ดี ช่วยให้มีความภูมิใจในตนเองก็ดี การเรียนการสอนก็จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

หัวใจคือการพัฒนาจิตใจของครู

จากประสบการณ์ทั้งหมดที่ได้กล่าวมา จุดเริ่มต้นที่สำคัญคือ “ใจ” ของครูผู้สอนกล่าวคือครูมีความสุขที่เตรียมหรือวางแผนการสอน ครูมีความสุขขณะกำลังสอน ครูมีความสุขที่ได้ติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน โดยอาศัยการให้หรือการเสียสละทำให้ความยึดมั่น (ศัตรูของความสุข) ลดลง การเข้าถึงเด็กทำให้อึดตา (ศัตรูของความสุข) ลดลง ที่เป็นเช่นนี้ได้ก็ต้องอาศัยความพยายามที่ได้แบบอย่างมาจากอาจารย์รุ่นเก่า ๆ ที่มาทำงานแต่เช้าตรู่เวลา รับผิดชอบการสอนและหน้าที่อื่น ๆ อย่างเข้มแข็ง เมื่อ “ใจ” เป็นปรกติแล้วการปฏิบัติหน้าที่จึงไม่บิดเบี้ยวในทางแห่งตัวตนแต่เป็น “ธรรมดา”